
MIĘDZYNARODOWY SCENARIUSZ LEKCJI

Transformacyjna ruletka.

Gra edukacyjna o gospodarczych aspektach transformacji.

Autorzy: Vedrana Pribicevic, Bistra Stoimenova

I.	INFORMACJA DLA NAUCZYCIELA	2
II.	PRZEBIEG ZAJĘĆ.....	4
III.	TREŚCI UZUPEŁNIAJĄCE	
	a. Kluczowe pojęcia	6
	b. Czym jest transformacja i dlaczego powinniśmy ją rozumieć?.....	6
	c. Przypadkowość pochodzenia w kontekście transformacji.....	7
	d. Materiał uzupełniający do kart.....	7
IV.	KARTY DO GRY.....	11

I. INFORMACJA DLA NAUCZYCIELA

Czas realizacji_____

45 min

Krótki opis lekcji _____

Scenariusz lekcji wykorzystuje grę edukacyjną w celu przedstawienia gospodarczego i instytucjonalnego krajobrazu komunizmu/socjalizmu oraz wyjaśnienia, jak trzy główne filary transformacji - stabilizacja, prywatyzacja i liberalizacja - przyczyniły się do stworzenia współczesnych gospodarek rynkowych w europejskich państwach postkomunistycznych. Omawiając zjawisko „przypadkowości pochodzenia” zilustrowano i porównano zmianę życia codziennego mieszkańców wraz z przeobrażaniem gospodarki. Za pomocą danych gospodarczych zaprezentowano historie losów robotników, przedsiębiorców, chłopów i właścicieli ziemskich z Bułgarii, Chorwacji, Polski i Niemiec Wschodnich, urodzonych w roku 1971 i doświadczających komunistycznego reżimu oraz gospodarki transformacyjnej i potransformacyjnej w ciągu swojego życia zawodowego.

Cele _____

- Zapoznanie uczniów z przedtransformacyjnym systemem instytucjonalnym w wybranych gospodarkach transformacyjnych.
- Zapoznanie uczniów ze specyfiką kluczowych aspektów transformacji: prywatyzacji, liberalizacji i stabilizacji.
- Uczeń potrafi zidentyfikować kluczowe porażki transformacji, na poziomie lokalnym, państwowym i ponadpaństwowym, oraz rozróżnia zwycięzców i przegranych transformacji, zarówno na poziomie międzynarodowym jak i krajowym.

Kluczowe pytanie_____

Czym różnią się gospodarcze efekty transformacji w wybranych państwach i klasach społecznych bloku wschodniego?

Wyposażenie / materiały_____

- kostki do gry
- długopis i papier
- projektor lub tablica interaktywna

OPIS ZAJĘĆ

Główny element lekcji stanowi gra *Transformacyjna ruletka*, która skupia się na czterech różnych klasach obywateli - robotnikach, chłopach, przedsiębiorcach i właścicielach ziemskich, w czterech państwach o różnych gospodarczych i instytucjonalnych układach i kilku

odmianach socjalizmu. Celem zajęć jest porównanie sytuacji obywateli w danym kraju oraz analiza różnic pomiędzy wybranymi państwami na przestrzeni czasu. Gdzie robotnikom powodziło się lepiej: w Chorwacji czy Bułgarii? W którym kraju przedsiębiorcy wyszli lepiej na transformacji: w Polsce czy w Niemczech?

INSTRUKCJA DO GRY

1. Uczniowie rzucają kostką by określić swój kraj urodzenia:
 1. Bułgaria
 2. Chorwacja
 3. Niemcy
 4. Polska
 5. kolejny rzut
 6. kolejny rzut
2. Uczniowie mogą wybrać, do której klasy społecznej przynależą. W późniejszych etapach gry będą mieli możliwość zmiany kraju lub klasy.
3. Gra podzielona jest na trzy rundy. W każdej z nich uczniowie zapoznają się z Kartami, a nauczyciel wprowadza uczniów w kontekst tłumacząc poruszane zagadnienia i objaśniając kluczowe pojęcia. Uczniowie otrzymują Karty w kolejności zgodnej z numeracją. Na każdej Karcie opisane są również zasady przyznawania punktów
4. Celem gracza jest zakończenie gry z najwyższą liczbą punktów.

Postaci

	Bułgaria	Chorwacja	Niemcy	Polska
Robotnik	Simeon	Nika	Emil	Lena
Właściciel ziemski	Vasil	Nikola	Anna	Jan
Przedsiębiorca	Zora	Katarina	Charlotte	Marek
Chłop	Nadya	Tomislav	Noah	Julia

PRZED ZAJĘCIAMI

Scenariusz wzbogacony jest o materiał merytoryczny, uzupełniający wiedzę nauczyciela z zakresu poruszanej tematyki, zebrany w sekcji **TREŚCI UZUPEŁNIAJĄCE**.

II. PRZEBIEG ZAJĘĆ

RUNDA 1: Zdrowie i dobrobyt w gospodarkach przedtransformacyjnych (10 MIN.)

Aktywność 1: Czy ma znaczenie, w którym państwie bloku wschodniego się urodziliśmy?

CEL: Uczniowie rozumieją jak miejsce urodzenia, edukacja i struktura instytucjonalna wpłynęły na obywateli w pierwszym etapie transformacji. Uświadamiają sobie różnice z tego wynikające oraz ich znaczenie zarówno dla sukcesu transformacji, jak i publicznego postrzeganie sprawiedliwości transformacyjnej.

DZIAŁANIE: Nauczyciel wyświetla Karty 1-3, omawia towarzyszące im materiały podczas gdy uczniowie zapisują swoje wyniki.

PODSUMOWANIE PO RUNDZIE 1. (3 MIN.)

CEL: Uczniowie analizują swoją własną pozycję w porównaniu z rówieśnikami z innych państw lub klas przed rozpoczęciem transformacji.

DZIAŁANIE: Nauczyciel przerywa grę by stworzyć przejściowy ranking i zapytać uczniów z każdego państwa o to, ile mają punktów i do której klasy należała ich postać. Następnie rysuje tabelę wyników i pokrótce komentuje ranking, dając uczniom chwilę na refleksję. Rozpoczęcie rundy 2.

RUNDA 2: Przejście na gospodarkę rynkową (10 MIN.)

Aktywność 1: Trzy filary transformacji gospodarczej.

CEL: Uczniowie zapoznają się z trzema głównymi filarami transformacji: stabilizacją, liberalizacją i prywatyzacją.

DZIAŁANIE: Nauczyciel prosi wszystkich Właścicieli ziemskich by **dodali dwa punkty do swojego wyniku**, gdyż na początku transformacji ustanawiane są prawa własności, a przejęte mienie jest czasem zwracane pierwotnym właścicielom.

Nauczyciel wyświetla Karty 4-6, omawia towarzyszące im materiały podczas gdy uczniowie zapisują swoje wyniki.

PODSUMOWANIE PO RUNDZIE 2. (3 MIN.)

CEL: Uczniowie analizują swoją własną pozycję w porównaniu z rówieśnikami z innych państw lub klas w czasie transformacji.

DZIAŁANIE: Nauczyciel przerywa grę by stworzyć kolejny przejściowy ranking i zapytać uczniów z każdego państwa o to ile mają punktów i do której klasy należała ich postać, następnie aktualizuje tabelę wyników i pokrótce komentuje ranking, dając uczniom chwilę na refleksję. Rozpoczęcie rundy 3.

RUNDA 3: Czy transformacja zapewniła lepsze jutro, które obiecywała? (12 MIN.)

Aktywność 1: Niepowodzenia transformacji

CEL: Uczniowie rozumieją główne niepowodzenia transformacji związane z upadłościami, wzrostem bezrobocia, wzrostem nierówności ekonomicznych i szerzącą się korupcją.

DZIAŁANIE: Nauczyciel wyświetla Karty 7-10 projektorze, omawia towarzyszące im materiały podczas gdy uczniowie zapisują swoje wyniki.

PODSUMOWANIE GRY: Wygrani i przegrani okresu transformacji (7 MIN.)

CEL: Uczniowie analizują swoją własną pozycję w porównaniu z rówieśnikami z innych państw lub klas po okresie transformacji.

OPIS: Nauczyciel przerywa grę by ustalić ostateczny ranking i zapytać uczniów z każdego państwa o to ile mają punktów i do której klasy należała ich postać, następnie aktualizuje tabelę wyników. Uczniowie proszeni są o porównanie wyników, również w kontekście okresu przed transformacją. Pytania do dyskusji:

- Komu po transformacji powodzi się lepiej, a komu gorzej?
- Jakie były główne czynniki, które wpłynęły na różnice pomiędzy waszymi wynikami?
- Który czynnik ma większy wpływ na dobrobyt społeczny, kraj czy klasa?

Kluczowe pojęcia

Komunizm/Socjalizm - Zbiorcze określenie odnoszące się do dwóch lewicowych szkół myślenia gospodarczego, które sprzeciwiają się kapitalizmowi; sposób organizowania społeczeństwa, w którym główne przemysły przynależą do i są kontrolowane przez rząd a nie prywatne osoby czy firmy, a decyzje gospodarcze oraz ceny dóbr i usług dyktowane lub kierowane są przez centralny rządowy plan.

Gospodarka rynkowa - System gospodarczy, w którym główne przemysły przynależą do i są kontrolowane przez osoby prywatne lub firmy a nie przez rząd, a decyzje gospodarcze oraz ceny dóbr i usług dyktowane są przez interakcje przez osoby prywatne i firmy.

Transformacja gospodarcza – Ukierunkowana instytucjonalna zmiana skierowana na transformację gospodarki z gospodarki centralnie sterowanej na gospodarkę rynkową, złożona ze stabilizacji, liberalizacji i prywatyzacji.

Prywatyzacja – Prywatyzacja odnosi się do przekazywania przez rząd własności i kontroli nad aktywami, firmami i operacjami inwestorom prywatnym.

Liberalizacja – Gospodarczy proces luzowania regulacji rządowych ograniczających swobodę prywatnych właścicieli w kwestii zarządzania własnymi przedsiębiorstwami, na który składają się między innymi polityka rządu promująca wolny handel, deregulacja, eliminacja subwencji, regulacji cen i systemów racjonowania, oraz często, redukcja lub prywatyzacja służb publicznych.

Stabilizacja – Polityka rządu lub zestaw działań mające na celu ustabilizowanie systemu finansowego zazwyczaj wykorzystując politykę fiskalną i politykę pieniężną by zwiększyć aktywność gospodarczą (podnieść PKB), zmniejszyć inflację cen, zwiększyć zatrudnienie i zredukować deficyt handlowy (niekorzystny bilans handlowy pomiędzy dwoma państwami).

Czym jest transformacja gospodarcza i dlaczego powinniśmy ją rozumieć?

W najszerszym sensie, transformacja może być zdefiniowana jako proces, przez który przechodzi państwo, gdy przekształca swoją gospodarkę z systemu centralnie sterowanego na system wolno rynkowy. W języku Nowej Ekonomii Instytucjonalnej, oddzielnej dziedziny nauki ekonomicznej skupiającej się na rolach instytucji w wyjaśnianiu wyłaniających się zjawisk ekonomicznych, transformacja może być postrzegana jako skoordynowany wysiłek ukierunkowanych instytucjonalnych zmian o nieznaczącym w historii ludzkości zakresie i wpływie.

Rozwój ekonomicznych i politycznych instytucji, które uczyniły kapitalizm możliwym, był skutkiem serii kluczowych punktów zwrotnych. Pojęcie kluczowych punktów zwrotnych odnosi się do niepewnych sytuacji, w których decyzje ważnych jednostek determinują wybór danej ścieżki instytucjonalnego rozwoju ponad innymi możliwymi ścieżkami. Warunki, w których te decyzje są podejmowane kształtowane są często przez zdarzenia egzogeniczne (tzn. poza kontrolą osób decyzyjnych) znacząco wpływające na prawdopodobieństwo wyłonienia się pewnych rodzajów instytucji politycznych i ekonomicznych, których istnienie uznajemy obecnie za wstępny warunek kapitalizmu. Przykładem zdarzenia egzogenicznego prowadzącego do kluczowego punktu zwrotnego była Czarna Śmierć (1346-1353), która zdziesiątkowała populację Europy w bardzo krótkim czasie, co doprowadziło do niedoboru siły roboczej i w konsekwencji powolnego, lecz pewnego upadku systemu folwarczno-pańszczyźnianego w średniowiecznej Europie ze względu na wzrastającą siłę przetargową chłopów pańszczyźnianych. Wynikła z tego zmiana instytucjonalna, Rozporządzenie o Robotnikach wydane przez króla Edwarda III, miało na celu wyhamowanie gwałtownie wzrastających płac tych robotników, którzy przeżyli plagę. Chociaż w dużym stopniu nieefektywne, uznawane jest to za załóżek praw pracy regulujących relacje pomiędzy pracodawcami a pracownikami. W tym sensie kapitalizm wyewoluował z czasem, ale jego ścieżka była niezbadana i podlegała zewnętrznym czynnikom od patogenów po zmiany klimatyczne. Transformacja natomiast była procesem, który miał wytyczoną ścieżkę i pożądaną efekt końcowy.

Proces transformacji wiązał się z przejściem z pewnej formy socjalizmu na pewną formę kapitalizmu. Generalnie, rozróżniamy dwa modele transformacji: model wschodnioeuropejski i model chiński, z których ten drugi nie będzie

dogłębnie omawiany w tym tekście. Model wschodnioeuropejski bazował na reformach, które miały na celu stworzenie systemów ekonomicznych i politycznych tak podobnych jak to możliwe do tych w Europie Zachodniej, tak szybko jak było to możliwe. Podstawą proponowanych reform było ustanowienie wyraźnie określonych praw własności, które uznawane są przez wszystkich mainstreamowych ekonomistów za absolutnie konieczny warunek współczesnego kapitalizmu. Z punktu widzenia polityki gospodarczej, ekonomiści skłaniali się ku wielko-wybuchowemu podejściu do transformacji, opowiadając się za pakietami szybkich reform, co zostało doskonale wyłożone przez Blanchard et.al (1993). Zalecana mieszanka rozwiązań miała trzy główne składniki: stabilizację, liberalizację i prywatyzację.

Stabilizacja wyłoniła się jako *conditio sine qua non* (warunek konieczny) dalszych reform, jako że wszystkie państwa bloku wschodniego przez dziesięciolecia cierpiały na endemiczną hiperinflację. Przykładowo, szacowana roczna inflacja w Jugosławii w wigilię jej rozpadu w 1990 wynosiła 2700%. Hiperinflacja zaburza wykorzystywanie pieniędzy jako środka płatniczego, niweluje motywację do oszczędzania, zniekształca ceny względne i jest powszechnie uważane za szkodliwą dla wzrostu gospodarczego. Jedynym sposobem na powstrzymanie hiperinflacji była terapia szokowa, w której drastyczna redukcja podaży pieniądza była jedynym sposobem na ostudzenie inflacyjnych oczekiwań podmiotów gospodarczych. Gdy hiperinflacja została zlikwidowana, można było wprowadzić uzupełniające reformy liberalizujące i prywatyzujące.

Liberalizacja gospodarcza odnosi się do procesu zmniejszania rządowych regulacji i restrykcji gospodarczych w celu mobilizowania prywatnych inicjatyw, co z kolei stymuluje rozwój gospodarczy. To obejmuje zlikwidowanie kontroli cen, liberalizację handlu, w tym zmniejszanie i usuwanie barier handlowych takich jak taryfy celne i kontyngenty, oraz inne rozwiązania mające na celu podniesienie poziomu konkurencji.

Prywatyzacja odnosi się do przenoszenia praw własnościowych przedsiębiorstw z państwa na podmioty prywatne. Celem prywatyzacji jest podniesienie poziomu efektywności ekonomicznej i lepsze dopasowanie działalności do zachęty do zysku. Powyższa polityka gospodarcza jest częścią szerszego standardu zwanego Konsensusem waszyngtońskim, głównie zalecanego przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy krajom rozwijającym się, borykającym się z systemowymi kryzysami gospodarczymi. Reformy strukturalne takie jak ostrożność fiskalna (reforma podatków) i deregulacja również były kluczowymi elementami przepisu na transformację. Te rozwiązania zostały zrealizowane w mniejszym lub większym stopniu i odniosły mniejszy lub większy sukces w różnych państwach bloku wschodniego. Jednakże wsparcie międzynarodowych instytucji zależne było od osiągnięcia wyżej wspomnianych celów transformacji.

Przypadkowość pochodzenia w kontekście transformacji

Dane dotyczące dystrybucji światowych dochodów pomiędzy państwami pokazują, że nierówności między państwami są zdecydowanie najbardziej znaczącym czynnikiem powodującym nierówność na świecie. Opublikowane niedawno badanie, którego autorem jest Branko Milanovic, jeden z czołowych światowych ekspertów zajmujących się nierównością, pokazuje, że nasza pozycja pod względem dystrybucji dochodów na świecie zależy głównie od tego, gdzie żyjemy lub nawet tego, gdzie przyszliśmy na świat. Innymi słowy to jak nam się powodzi przed, podczas i po transformacji determinowane jest głównie przez to, w którym państwie bloku wschodniego się urodziłyśmy, a w mniejszym stopniu od tego jak dobrze nam się powodzi w porównaniu z innymi w naszym kraju. Jako że człowiek nie może wybrać państwa swoich narodzin, nazywamy to „**przypadkowością pochodzenia**”.

Materiał uzupełniający do kart

Karta 1: Oczekiwana długość życia

Pojęcie „oczekiwana długość życia” odnosi się do średniej liczby lat, która oczekuje się, że pozostała danej osobie. Obliczana jest na podstawie średniego wieku członków danej grupy ludności w chwili śmierci. Różnice pomiędzy państwami pod względem oczekiwanej długości życia wynikają z różnic w dochodach, wydatkach na służbę zdrowia, urbanizacji, odżywianiu, edukacji, warunkach sanitarnych i innych formach infrastruktury publicznej, które wpływają na standard życia mieszkańców.

Karta 3: Prawo własności

W czasach komunistycznych wywłaszczenie było aktem przymusowego pozbawienia kogoś własności prywatnej przez rząd, rzekomo w celach wykorzystania jej na użytek publiczny. Własność nie przestała jednak istnieć w czasach komunistycznych, przybrała jedynie dwie różne formy. Pierwsza znana była jako „własność ludu” lub *Volkseigentum*, oparta na społecznej własności środków produkcji. Druga forma, czyli własność prywatna, była bardziej skomplikowana. Choć pojęcie to było oficjalnie odrzucane jako forma ideologicznego skażenia, dobytek danej osoby był delikatnie nazywany „własnością osobistą”. Własność osobista obejmowała przedmioty wskazane w Konstytucji ZSRR 1936 i odpowiadających jej konstytucjach państw bloku wschodniego po 1945, jako zabezpieczające „potrzeby materialne i kulturalne”, takie jak dobra konsumpcyjne oraz dobra wyprodukowane, zakupione, odziedziczone, wygrane lub otrzymane w prezencie. Nie jest dla nikogo zaskakujące, że dozwolone prawem funkcjonowanie własności osobistej w życiu socjalistycznym przysparzało komunistycznym władzom troski.

Karta 4: Stabilizacja

Stabilizacja makroekonomiczna to stan, w którym ustanowiona jest złożona struktura instytucji i rozwiązań finansowych i skarbowych w celu zminimalizowania niestabilności i stymulowania wzrostu dobrobytu. Osiągnięcie tego stanu wymaga dostosowania waluty do poziomów rynkowych, zapanowania nad inflacją, ustanowienia systemu wymiany walut, stworzenia budżetu państwa, generowania dochodów, stworzenia przejrzystego systemu wydatków publicznych i powstrzymywania grabieżnych podmiotów przed zdobyciem kontroli nad zasobami kraju. Wymaga również struktury praw i regulacji gospodarczych, które regulują procesy budżetowe, operacje banku centralnego, handel międzynarodowy i krajowy oraz instytucje zarządzania gospodarczego. Stabilizacja ekonomii jest warunkiem koniecznym dla rozwoju gospodarczego. Dowody empiryczne pokazują, że stworzenie środowiska sprzyjającego wyższym stopom inwestycji może zmniejszyć prawdopodobieństwo przemocy, podczas gdy wzrost gospodarczy ma pozytywną korelację z tworzeniem miejsc pracy i wyższym standardem życia. Stabilność monetarna obejmuje ustabilizowanie waluty, doprowadzenie inflacji i kursów walutowych do poziomów zgodnych ze zrównoważonym wzrostem, promowanie przewidywalności i dobrego zarządzania w systemie bankowym oraz zarządzanie długiem zagranicznym. Głównym organem kontroli jest zwykle niezależny bank centralny, który kontroluje lub stymuluje całą gospodarkę poprzez manipulowanie podażą pieniądza i stopami procentowymi, w ramach parametrów polityki pieniężnej.

Karta 5: Liberalizacja

Liberalizacja gospodarcza obejmuje procesy, w tym politykę rządową, które promują wolny handel, deregulację, eliminację subsydiów, kontroli cen i systemów racjonowania, a często również redukcję lub prywatyzację usług publicznych. W okresie transformacji polityka rządu została przekierowana na nieinterwencyjonistyczne lub leseferystyczne podejście do działalności gospodarczej, polegające na siłach rynkowych w zakresie alokacji zasobów. Argumentowano, że reformy polityki prorynkowej pobudzą wzrost i przyspieszą ograniczanie ubóstwa. Liberalizacja handlu to usunięcie lub zmniejszenie ograniczeń lub barier w swobodnej wymianie towarów między narodami, co prowadzi do większej otwartości handlu i wyższego wzrostu gospodarczego.

Karta 6: Prywatyzacja

Prywatyzacja opisuje proces, w którym nieruchomość lub firma przechodzi od własności rządowej do prywatnej. Istnieje kilka modeli prywatyzacji, takich jak:

Uwłaszczenie. Uwłaszczenie to próba zwrócenia mienia państwowego jego byłym prywatnym właścicielom w sytuacjach, w których pierwotne przejęcie go przez rząd jest postrzegane jako niesprawiedliwe, np. nacjonalizacja (zajęcie bez odszkodowania).

Prywatyzacja kapitałowa Pierwotnym celem była sprzedaż aktywów państwowych inwestorom zewnętrznym ze względu na słabo rozwinięty stan krajowych rynków kapitałowych. Decydenci spodziewali się trzech korzyści: dochodów dla państwa, szybkiego napływu zewnętrznej wiedzy fachowej oraz że zarządzanie przez zewnętrznych właścicieli będzie bardziej efektywne. Wśród praktycznych mankamentów większymi niż oczekiwano utrudnieniami

okazały się nieadekwatność krajowych rynków akcji i brak krajowego kapitału, a inwestorzy zagraniczni, nie mogąc uzyskać rzetelnych informacji o oferowanych przedsiębiorstwach, nie byli na tyle pewni siebie, by inwestować. Z politycznego punktu widzenia sprzedaż akcji lub udziałów mogła być wstrzymana, gdy opinia publiczna uznała ten proces za niesprawiedliwy. Silne lokalne grupy interesu, takie jak pracownicy i menedżerowie, blokowały czasami proces prywatyzacji kapitałowej.

Wykupy menedżersko-pracownicze. Zgodnie z tym podejściem, akcje przedsiębiorstwa są sprzedawane lub przekazywane grupie złożonej z kierowników i innych pracowników. Umocniona pozycja pracowników i menedżerów czyni to podejście zarówno wykonalnym i politycznie popularnym. Jest również szybkie i łatwe do wdrożenia. Dobrze zorganizowane wykupy menedżersko-pracownicze mogą czasami prowadzić do sukcesu i wydajności, ponieważ spajają motywację pracowników i właścicieli.

Powszechna prywatyzacja. W prywatyzacji powszechnej rząd na ogół rozdaje lub sprzedaje za symboliczną opłatę bony, które można wykorzystać do zakupu udziałów w przedsiębiorstwach. Prywatyzacja powszechna pomaga przezwyciężyć niedobór kapitału krajowego. Na początku transformacji system bonów był popularny politycznie, ponieważ rozwiązywał problem postrzeganej niesprawiedliwości innych podejść i unikał oskarżeń o sprzedaż majątku narodowego cudzoziemcom. Pozwalał również unikać trudności związanych z wyceną przedsiębiorstw przed prywatyzacją. Jednak prywatyzacja powszechna ma swoje minusy. Głównie ryzyko polega na tym, że w rozproszonej strukturze własnościowej brakuje ukierunkowania i siły sprawczej, by efektywnie zarządzać przedsiębiorstwem. To z kolei może odstraszyć potencjalne nowe źródła kapitału.

Karta 7: Upadłość

Upadłość to proces prawny wszczynany przez wierzyciela w celu odzyskania długu. Sąd wyznacza syndyka masy upadłości do likwidacji (sprzedaży) majątku upadłego przedsiębiorstwa, a wpływy (dywidendy upadłościowe) są wypłacane wierzycielom i agencjom podatkowym. Wierzyciel zwykle odzyskuje tylko mały procent zadłużenia. Upadła firma jest zwykle wyrejestrowana (przestaje istnieć jako osoba prawna).

Jednym z nadrzędnych celów przemiany gospodarczej w krajach przechodzących transformację, a równocześnie jej piętą achillesową, jest wybór rentownych firm spośród nowo powstałych przedsiębiorstw, a także identyfikacja, które z byłych przedsiębiorstw państwowych można z powodzeniem przeorganizować tak, aby przetrwały w środowisku wolnorynkowym. Tymczasem upadłość jest procesem prawnym dyktowanym przez siły rynkowe, który rozwiązuje ten problem. Istnieją trzy możliwe powody, dla których firma może zostać zmuszona do ogłoszenia upadłości. Pierwszy z nich jest wynikiem długotrwałych uwarunkowań strukturalnych. Na przykład, sytuacja, w której decyzje o alokacji aktywów są uważane za ekonomicznie nieodpowiednie (co oznacza, że przedsiębiorstwo, które jest obecnie właścicielem aktywów, nie ma siły roboczej lub aktywów uzupełniających wymaganych do rozpoczęcia ich eksploatacji długoterminowej lub do eksploatacji w ogóle).

Aktywa są zwykle branżowe, a upadłość jest sposobem na ich realokację (co oznacza, że inwestor kupuje aktywa od zarządcy niewypłacalnego przedsiębiorstwa po cenie niższej niż przedsiębiorstwo, teraz upadłe, było w przeszłości gotowe je sprzedać). Drugi powód upadłości ma charakter krótkoterminowy. Firma ma odpowiednią strukturę aktywów, ale ma problemy z płynnością (co oznacza, że nie jest w stanie pokryć bieżących kosztów operacyjnych, zwykle dlatego, że banki nie są gotowe udzielić krótkoterminowego wsparcia finansowego). Oznacza to, że nawet jeśli firma jest rentowna na dłuższą metę, w danej chwili musi ogłosić upadłość. Ostatnim powodem ogłoszenia upadłości jest sytuacja, w której firma ma odpowiednią strukturę majątkową i finansową, ale jest źle zarządzana. Nieefektywność wypiera firmę z rynku w wyniku nierozwiązanych problemów w zakresie ładu korporacyjnego.

Karta 8: Bezrobocie

Sytuacja na rynku pracy w gospodarkach, które były uprzednio centralnie sterowane, cechowała się na początku transformacji pełnym zatrudnieniem, brakiem jawnego bezrobocia (z wyjątkiem byłej Jugosławii) i zapotrzebowaniem na siłę roboczą przewyższającym podaż. Jednakże pełne zatrudnienie osiągnięte było kosztem niskich zarobków co wpływało na pracowników demotywująco. Powszechny był przerost zatrudnienia (chomikowanie pracy) w wielu sektorach, a poważne wypaczenia w przydziale pracy w przemyśle przyczyniały się do niskiego poziomu wydajności pracy. Reformy gospodarcze rozpoczęte w następstwie politycznych zmian skierowane były na odwrócenie tych negatywnych trendów, podczas gdy reformy społeczne miały na celu uczynienie tych zmian społecznie akceptowanymi i fiskalnie przystępnymi.

Praktycznie z dnia na dzień, narodowe gospodarki otworzyły się na rynki światowe poprzez wprowadzenie rozwiązań gospodarczych, które pozwoliły również na gwałtowne uwolnienie cen, w połączeniu z rygorystyczną polityką makroekonomicznej stabilizacji. Poskutkowało to nagłym spadkiem gospodarczych wyników tych państw, znacznie drastyczniejszym niż przewidywano. Zapotrzebowanie na siłę roboczą natychmiast runęło a po krótkim okresie spokoju zaczęło spadać również zatrudnienie. Proces transformacji charakteryzował się rozległymi zmianami istniejących instytucji, przede wszystkim tworzeniem prywatnych przedsiębiorstw. Zmiany te skutkowały znacznym przesunięciem siły roboczej z przedsiębiorstw państwowych, część siły roboczej przeszła do prywatnych przedsiębiorstw, a część została bezrobotna.

Karta 9: Nierówność

Dochód definiuje się jako dochód do dyspozycji gospodarstwa domowego w danym roku. Obejmuje zarobki, samozatrudnienie i dochody kapitałowe oraz publiczne transfery. Odliczane są podatki dochodowe i składki na ubezpieczenie społeczne płacone przez gospodarstwo domowe. Dochód gospodarstwa domowego przypisywany jest każdemu z jego członków, z korektą odzwierciedlającą różnice w potrzebach gospodarstw domowych różnej wielkości. Nierówność w dochodach między jednostkami mierzy się tutaj współczynnikiem Giniego, który opiera się na porównaniu skumulowanych proporcji ludności ze skumulowanymi proporcjami otrzymywanych przez nich dochodów i wynosi od 0 w przypadku idealnej równości do 1 w przypadku idealnej nierówności. Wyższy współczynnik Giniego oznacza większą nierówność dochodów.

W okresie transformacji wzrosła nierówność w dystrybucji dochodów. Wyjaśnienie tego wzrostu jest dość proste. Struktura społeczna przed transformacją przedstawiała się następująco: zdecydowanie największy odsetek głów gospodarstw domowych pracował w sektorze państwowym, gdzie zróżnicowanie płac było stosunkowo niewielkie, a poziom wynagrodzeń umiarkowany. Niektóre głowy gospodarstw domowych (powiedzmy 10 procent) były samozatrudnione. Ich średni dochód był wyższy niż w sektorze państwowym, a dystrybucja ich dochodów była bardziej nierównomierna. Wreszcie, niektóre głowy gospodarstw domowych (powiedzmy 10-20 procent) to emeryci i renciści o stosunkowo niskim dochodzie na głowę i szczególnie niskim zróżnicowaniu dochodów.

W okresie transformacji duża grupa pracowników sektora państwowego, ze średnimi dochodami pomiędzy pracownikami pozostałych dwóch sektorów, została podzielona na różne sektory zatrudnienia. Część pracowników pozostała w sektorze państwowym. Inni przeszli jednak do sektora prywatnego, a jeszcze inni stracili pracę. O ile 60-70 proc. głów gospodarstw domowych przed transformacją było pracownikami sektora państwowego, o dość umiarkowanym zróżnicowaniu dochodów, o tyle po transformacji sektor ten został wydrążony, część osób przeszła na wysoko płatne stanowiska w sektorze prywatnym, a część dołączyła do grona bezrobotnych. Zwiększyło to nierówności w dystrybucji dochodów.

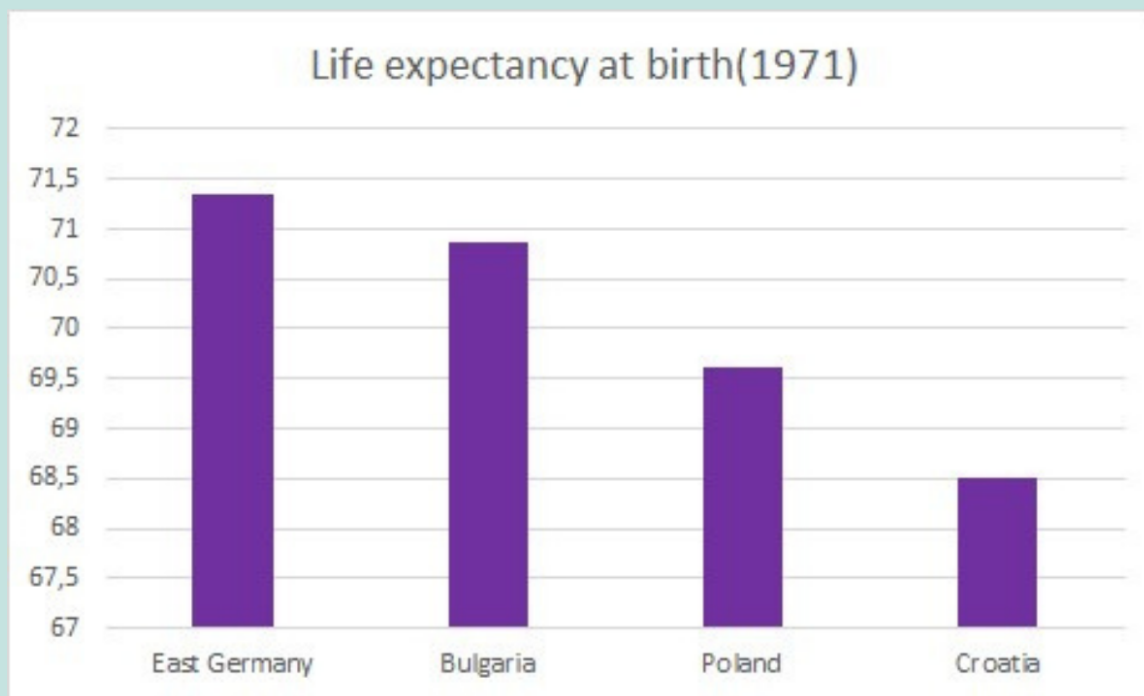
Karta 10: Korupcja

Drastyczna reforma systemu gospodarczego przyniosła wielkie korzyści byłym państwom socjalistycznym. Jednak pomimo niezwykłego wzrostu gospodarczego w ostatnich latach, kraje te borykają się z kilkoma poważnymi problemami społecznymi. Przede wszystkim, szerzenie się korupcji we wszystkich aspektach życia obywatelskiego jest jednym z najpoważniejszych problemów. W czasach komunizmu korupcja była powszechna i uważana przez obywateli za zło konieczne. Funkcjonowała jako mechanizm społeczny służący do pokonywania przeszkód stwarzanych przez sztywne systemy biurokratyczne i chroniczne niedobory dostaw, które mogły wpływać na działalność biznesową i życie codzienne. W przeciwieństwie do tego, w procesie transformacji ustroju na kapitalistyczną gospodarkę rynkową, w byłych państwach socjalistycznych korupcja motywowana była interesem własnym, a nie społeczną koniecznością.

Wynikało to ze słabnącego egzekwowania prawa oraz słabnącej siły i autorytetu policji, a także z powszechnych złych warunków życia na tle kultywowanej w socjalistycznych realiach kultury nadużyć. Obecnie, w porównaniu z życiem w reżimie komunistycznym, przekupywanie biurokratów, aby przymykali oczy na nielegalne postępowanie, uchylanie się od płacenia podatków, nabywanie majątku państwowego lub otrzymywanie rządowych dotacji czy kontraktów w nielegalny sposób, stało się bardziej rozpowszechnione w gospodarkach transformacyjnych.

KARTA 1

OCZEKIWANA DŁUGOŚĆ ŻYCIA

Rok 1971 był dobrym rokiem dla postępu technologicznego: zostały wynalezione mikroprocesory, wyświetlacze ciekłokrystaliczne (LCD), dyskiety i poczta elektroniczna. Załoga Apollo 15 jako pierwsi ludzie w historii przejechała pojazdem LVR po powierzchni księżyca. W RPA urodził się Elon Musk. A jak powodziło się tobie? Niezależnie od tego gdzie się urodziłeś, miałeś się lepiej niż przeciętny mieszkaniec kuli ziemskiej, którego oczekiwana długość życia w chwili narodzin wynosiła 59.11 lat.

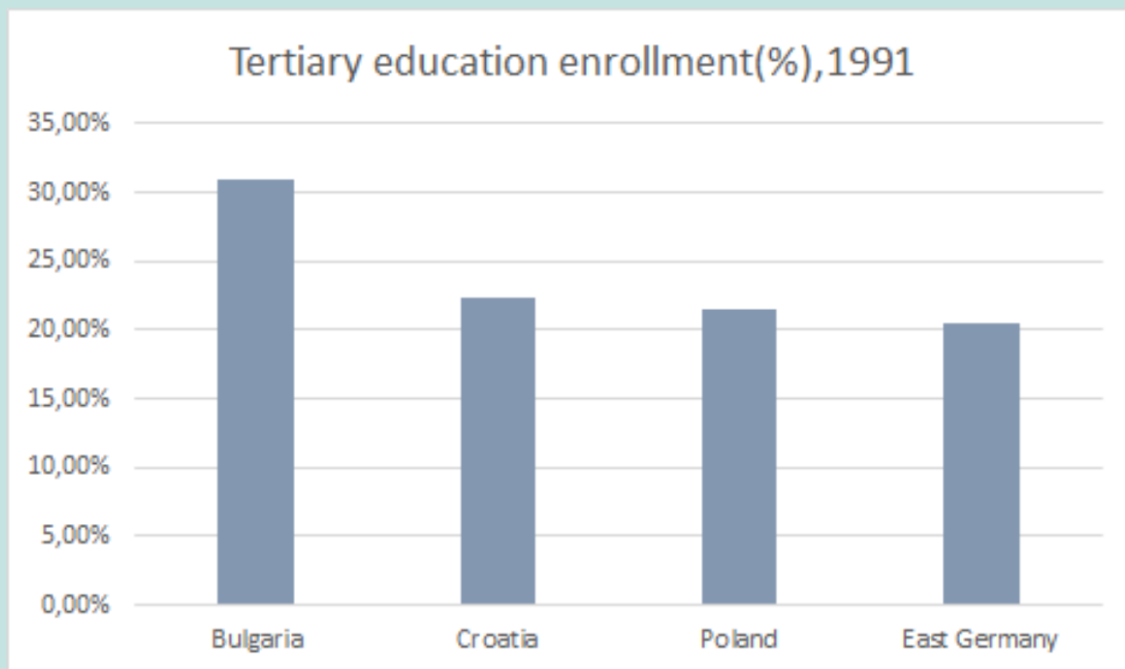
Niemcy Wschodnie	Bulgaria	Polska	Chorwacja
+4	+2	0	-1

Oczekiwana długość życia w Unii Europejskiej w 1971 wynosiła 70.94. Jeśli urodziłeś się w Niemczech Wschodnich, gdzie oczekiwana długość życia była wyższa niż przeciętnego mieszkańca Unii Europejskiej, dostajesz premię: dodaj 1 punkt do swojego wyniku.

KARTA 2

EDUKACJA

W 1991 skończyłeś właśnie liceum i myślisz o zapisaniu się na uniwersytet. Troje na dziesięciu z twoich rówieśników urodzonych w Unii Europejskiej zacznie w tym roku studia. A ty? Sprawdź!

RZUĆ KOSTKĄ

	Bułgaria	Chorwacja	Polska	Niemcy Wschodnie
Liczba oczek na kostce	5 lub 6	6	6	6
	+3	+3	+3	+3

KARTA 3

PRAWO WŁASNOŚCI

Polska była jedynym państwem bloku wschodniego, w którym nie miało miejsca wywłaszczenia na ogromną skalę.

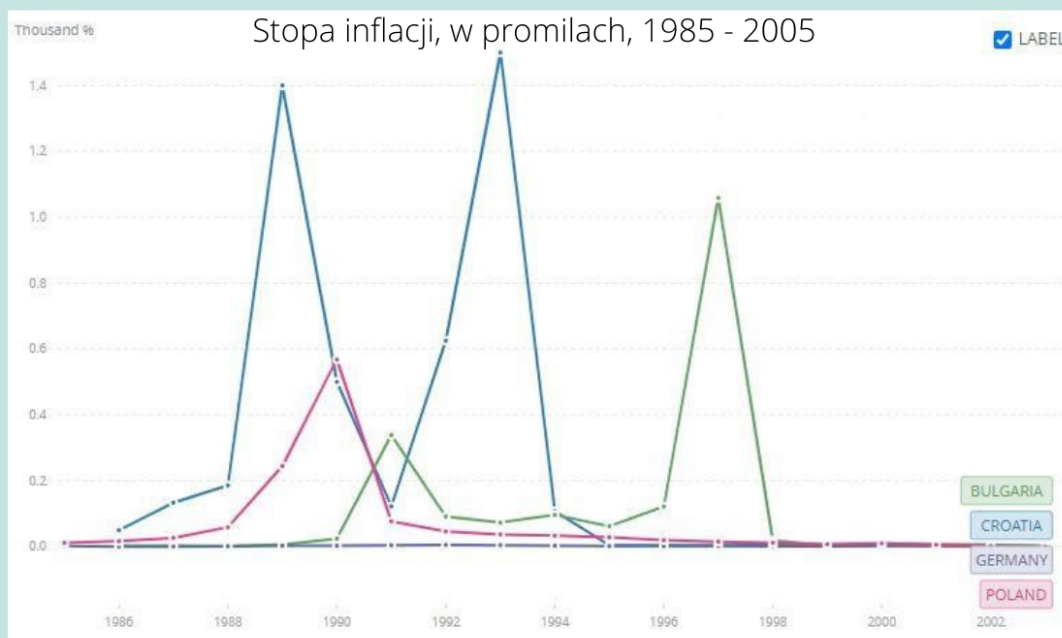
Zawód	Bułgaria	Chorwacja	Polska	Niemcy Wschodnie
Właściciel ziemski	-2	-2	0	-2
Inny zawód	Rzuć kostką i dodaj liczbę oczek do wyniku	Rzuć kostką i dodaj liczbę oczek do wyniku	Rzuć kostką i dodaj liczbę oczek do wyniku	Rzuć kostką i dodaj liczbę oczek do wyniku

Chorwacja była jedynym państwem, w którym dozwolone było prywatne posiadanie ziemi i nieruchomości, więc przyznaj sobie 2 punkty jeśli mieszkasz w Chorwacji.

KARTA 4

STABILIZACJA

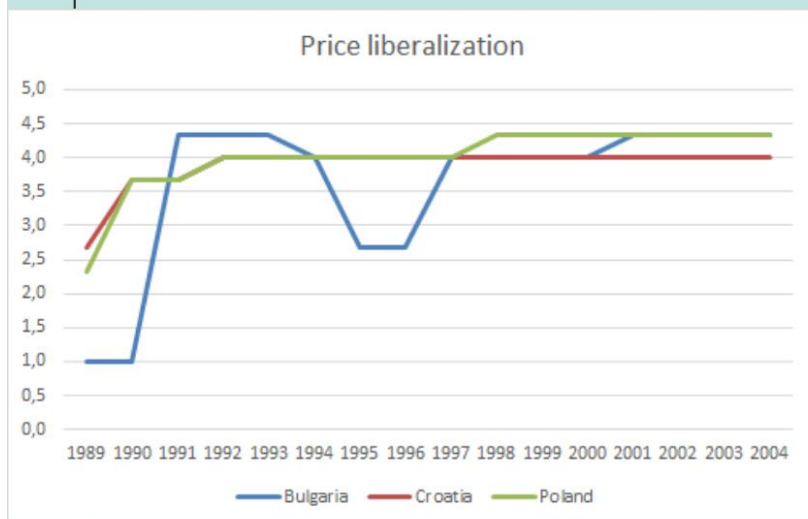

Hiperinflacja to pojęcie opisujące gwałtowny, nadmierny i wymykający się spod kontroli ogólny wzrost cen w gospodarce. Hiperinflacja ma kilka konsekwencji dla gospodarki. Ludzie mogą gromadzić towary, takie jak produkty spożywcze, z powodu rosnących cen, co z kolei może powodować niedobory żywności. Kiedy ceny nadmiernie rosną, gotówka lub oszczędności zdeponowane w bankach tracą na wartości lub stają się bezwartościowe, ponieważ pieniądze mają znacznie mniejszą siłę nabywczą. Sytuacja finansowa konsumentów pogarsza się i może doprowadzić do upadłości. Ponadto ludzie mogą unikać deponowania swoich pieniędzy w instytucjach finansowych, co prowadzi do upadku banków i innych pożyczkodawców. Dochody podatkowe mogą również spaść, jeśli konsumenci i przedsiębiorstwa nie będą zdolni ich płacić, co może spowodować, że rządy nie będą świadczyć podstawowych usług.

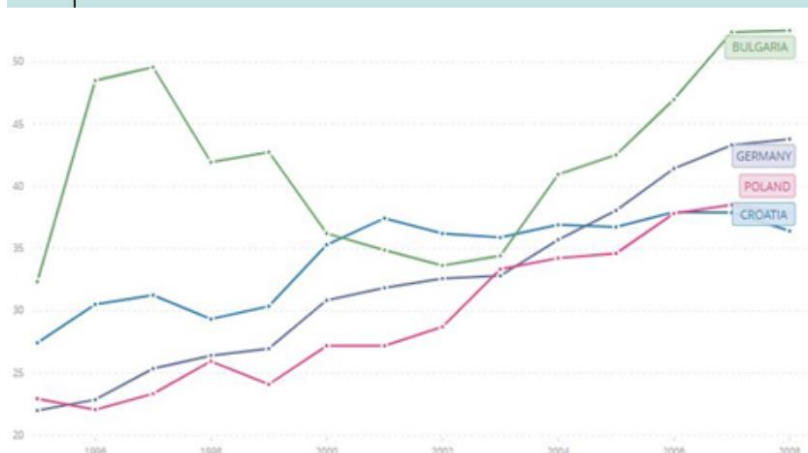
Zawód	Bułgaria	Chorwacja	Polska	Niemcy Wschodnie
	0	-1	0	+1
Robotnik - możesz renegocjować swoją wypłatę, aby uwzględnić inflację.	Rzuć kostką i odejmij 1, a następnie dodaj różnicę do swojego wyniku.	Rzuć kostką i odejmij 1, a następnie dodaj różnicę do swojego wyniku.	Rzuć kostką i odejmij 1, a następnie dodaj różnicę do swojego wyniku.	

KARTA 5

LIBERALIZACJA

Liberalizacja cen była stosunkowo szybka we wszystkich krajach, osiągając pod koniec okresu transformacji poziomy liberalizacji uprzemysłowionych krajów kapitalistycznych.

Udział eksportu w PKB wzrósł znacznie wraz ze wzrostem otwarcia gospodarki. Rosnący eksport stwarza nowe możliwości dla przedsiębiorców.

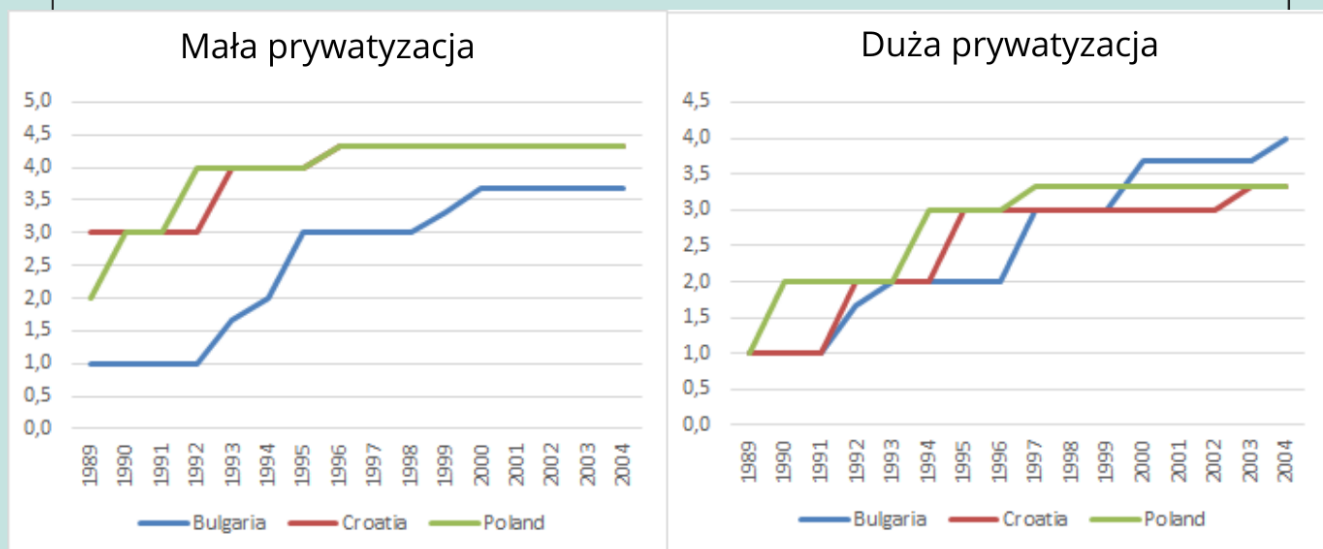
Klasa	Bułgaria	Chorwacja	Polska	Niemcy Wschodnie
	+1	+1	+1	+1
Przedsiębiorca	Rzuć kostką i dodaj liczbę oczek do swojego wyniku.	Rzuć kostką i dodaj liczbę oczek do swojego wyniku.	Rzuć kostką i dodaj liczbę oczek do swojego wyniku.	Rzuć kostką i dodaj liczbę oczek do swojego wyniku.

Otwartość obejmuje także swobodę przemieszczania się i pracy. Jeżeli jesteś **Robotnikiem**, możesz teraz zmienić kraj.

KARTA 6

PRYWATYZACJA

Do końca transformacji wszystkie kraje osiągnęły poziom małej prywatyzacji na skalę krajów kapitalistycznych, podczas gdy duża prywatyzacja pozostała nieco w tyle.

Model prywatyzacji	Bulgaria	Chorwacja	Polska	Niemcy Wschodnie
Menadżersko - pracowniczy		ROBOTNIK: Rzuć kostką i dodaj liczbę oczek do swojego wyniku.	ROBOTNIK: Rzuć kostką i dodaj liczbę oczek do swojego wyniku.	
Kapitałowa				PRZEDSIĘBIORCA: Rzuć kostką i dodaj liczbę oczek do swojego wyniku.
Powszechna	Rzuć kostką i dodaj liczbę oczek do swojego wyniku.			

Jeśli jesteś Robotnikiem, możesz zmienić klasę na **Przedsiębiorcę**.

KARTA 7

UPADŁOŚĆ

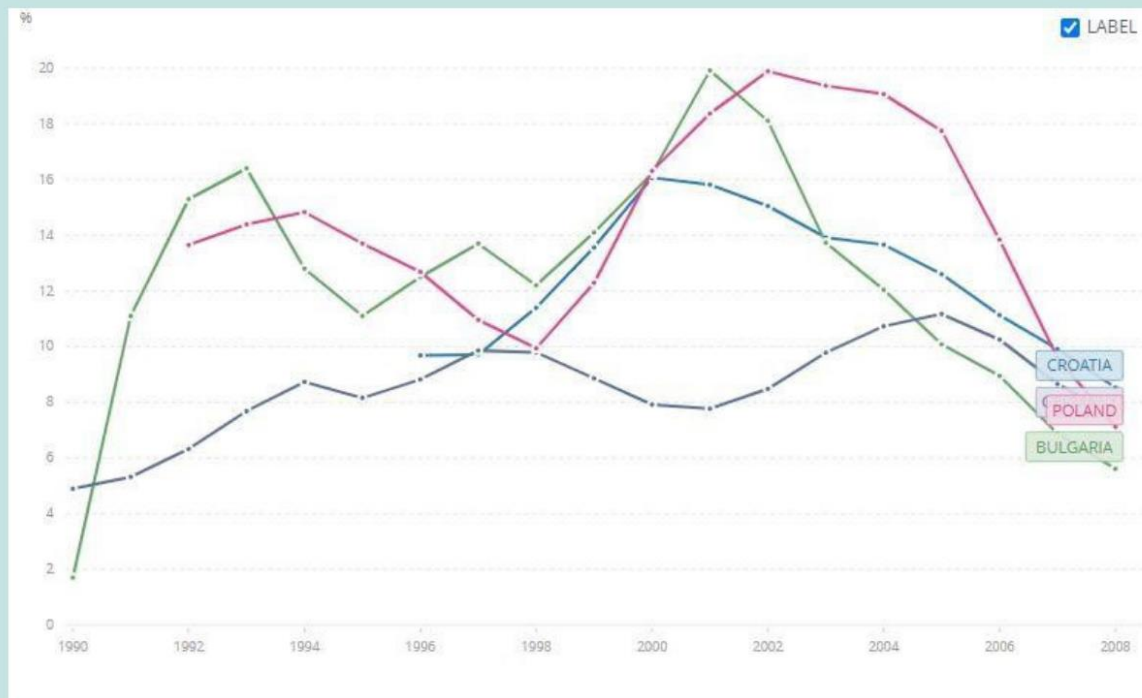

Stocznia gdańska"
zdjęcie Astrid
Westvang licencja CC
BY-NC-ND 2.0

Od przemysłu włókienniczego po przemysł okrętowy, firmy w krajach przechodzących transformację miały kłopoty z dostosowaniem się do standardów konkurencji na rynkach międzynarodowych.

Klasa	Bułgaria	Chorwacja	Polska	Niemcy Wschodnie
Robotnik	-1	-1	-1	-1
Przedsiębiorca	-1	-1	-1	-1

KARTA 8 BEZROBOCIE

Bezrobocie gwałtownie wzrosło w czasie transformacji- najpierw przy początkowych zmianach gospodarczych a później, w drugiej połowie lat 90tych, gdy upadły były komunistyczne przedsiębiorstwa, które przeszły transformację.

Klasa	Bułgaria	Chorwacja	Polska	Niemcy Wschodnie
Robotnik	-2		-2	

Na tym etapie możesz zmienić swoją klasę z **Robotnika** na Przedsiębiorcę, Chłopa lub Właściciela ziemskiego.

KARTA 9 NIERÓWNOŚCI

	Pre transition GINI coefficient (1987-1990)	Post transition GINI coefficient, 1998
Bulgaria	0,245	0,345
Croatia	0,251	0,333
Poland	0,255	0,326
East Germany	0,291	0,250

WSPÓŁCZYNNIK GINIEGO PRZED TRANSFORMACJĄ | WSPÓŁCZYNNIK GINIEGO PO TRANSFORMACJI Źródło: UNICEF
TRANSMONEE 2005

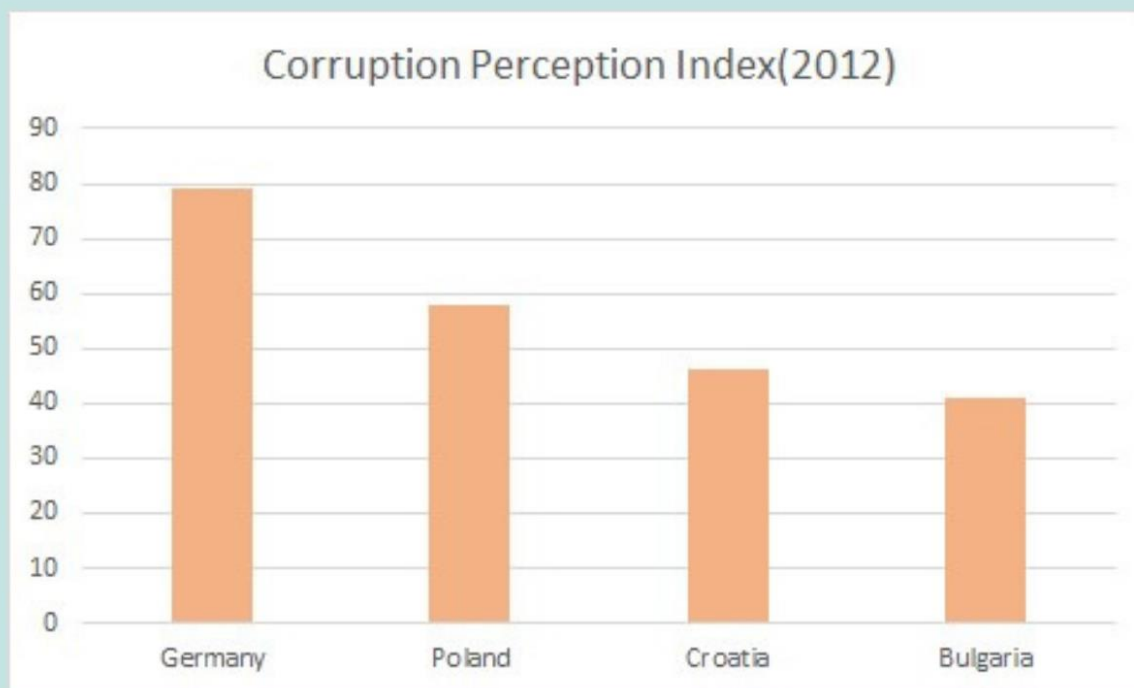
Wszędzie, z wyjątkiem Niemiec Wschodnich, nierówność w dystrybucji dochodów, mierzona współczynnikiem Giniego, wzrosła w okresie transformacji.

Klasa	Bułgaria	Chorwacja	Polska	Niemcy Wschodnie
Przedsiębiorcy	+1	+1	+1	+1
Właściciele ziemscy	+1	+1	+1	+1
Robotnik	Rzuć kostką. Jeśli wyrzucisz 1,2,3: odejmij 1 punkt. 4,5,6: dodaj 1 punkt.			
Chłop	Rzuć kostką. Jeśli wyrzucisz 1,2,3: dodaj 1 punkt.			

Jeśli urodziłeś się w Niemczech Wschodnich, otrzymujesz 1 dodatkowy punkt.

KARTA 10 KORUPCJA

INDEKS PERCEPCJI KORUPCJI (2012) Źródło: Transparency international

Indeks Percepcji Korupcji klasyfikuje 180 krajów i terytoriów według ich postrzeganego poziomu korupcji w sektorze publicznym w ocenie ekspertów i przedsiębiorców – im wyższy wskaźnik, tym niższe postrzeganie korupcji.

Bułgaria	Chorwacja	Polska
Rzuć kostką. Jeśli wyrzucisz 4,5,6: odejmij 1 punkt.	Rzuć kostką. Jeśli wyrzucisz 4,5,6: odejmij 1 punkt.	Rzuć kostką. Jeśli wyrzucisz 4,5,6: odejmij 1 punkt.